

*Academic lectures for general medicine – 3rd year
2005/2006, 2016/2017*

MIKROCIRKULAČNÉ ZLYHANIE – ŠOK

R. Benacka, MD, PhD
Department of Pathophysiology
Medical faculty, Safarik University, Košice

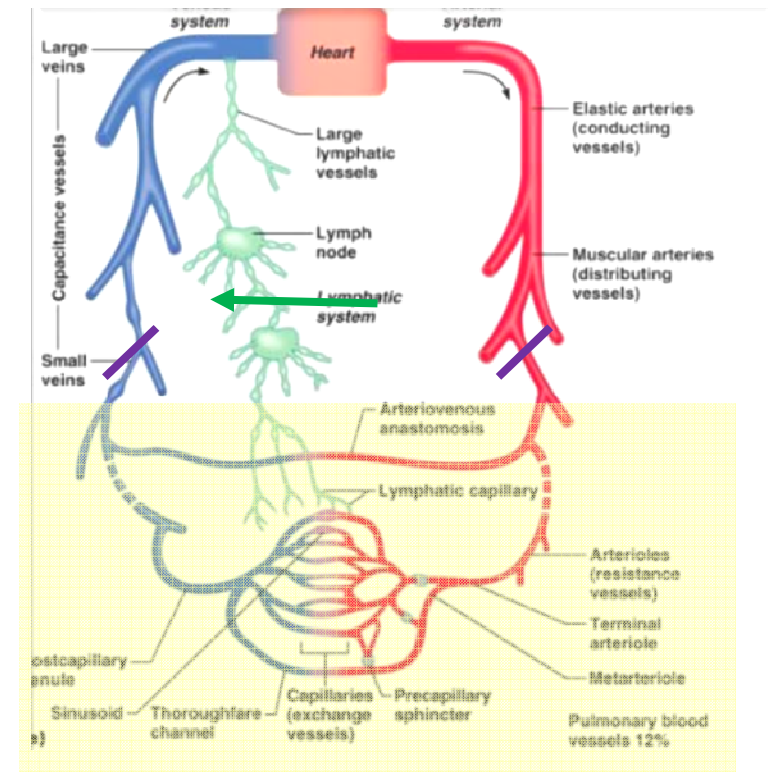
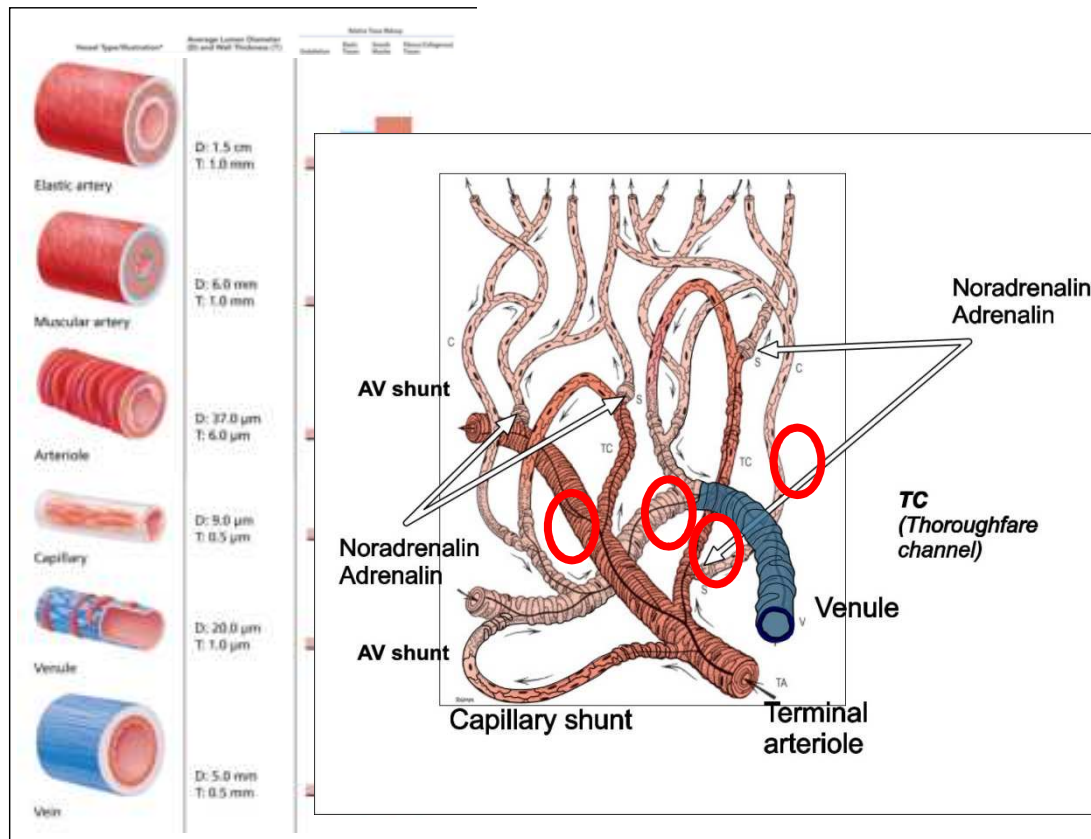
Figures and tables in this presentation were adapted from various printed and electronic resources and serve strictly for educational purposes.

Všeobecný popis - šok

- **Def:** stav charakterizovaný nekompenzovateľou progredujúcou systémovou **hypotenziou**, generalizovanou orgánovou **hypoperfúziou** a tkanivovou ischémiou, čo vedie k tkanivovej hypoxii, prechodu na anaeróbny metabolizmus, hromadeniu metabol. odpadu, až nevratnej dystrofii a smrti.
  - **Hypotenzia** obvykle introdukuje šok: 12,0 kPa (90 torr) u hypertonikov pokles o 6,7 kPa (50 torr) !!!! Nie každá hypotenzia, kolaps i synkopa vedú k šoku; Hypotenzia nie je vždy nutnou podmienkou rozvoja šoku; nie sú to synonymá
  - Pomer: Metabolické nároky vs. krvné zásobenie kyslíkom + dodávka
- **šok u jednotlivých orgánov (~ orgánový infarkt)** – napr pľúcna embólia embólia blokuje prívod krvi do pľúc (šokové pľúca) ; embolicky blokovaný prívod krvi do žalúdka (šokový žalúdok)
- šok môže byť spôsobený príčinami vonkajšími, napr.nárazom, traumou, liekmi pri anafylaxii, chemicky, toxicky, resp. vnútorným patogénnym procesom ktorý naruší reguláciu tlaku krvi (napr. srdcové zlyhanie)

Úloha mikrocirkulácie v udržaní perfúzie

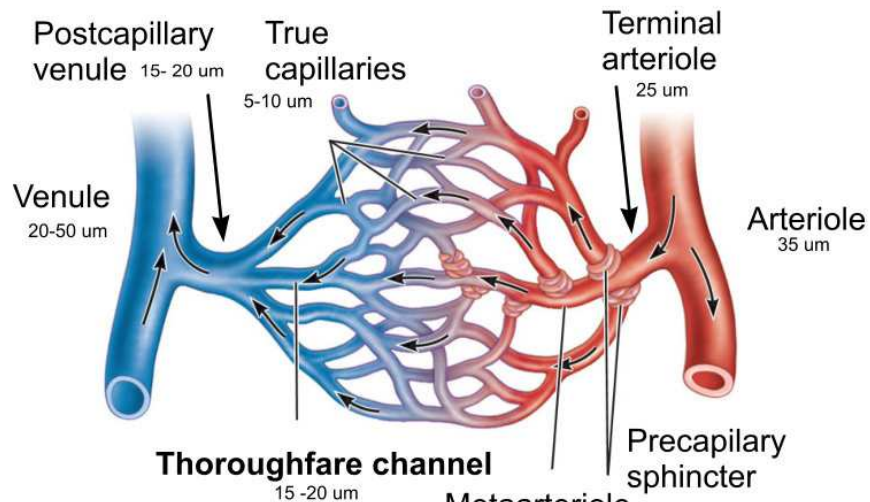
- Kapilárny pool = dynamicky podľa potrieb regulovaný objem (veľký objem riečiska, pri 80 c/min (SF) problém s návratom) → veľká časť ide AV – shuntami (anastomózami) späť aj s väčšinou krvných elementov > 10 μ m
- Venózný pool = hlboký a povrchový systém; optimalizácia venózneho návratu/ náplne srdca;

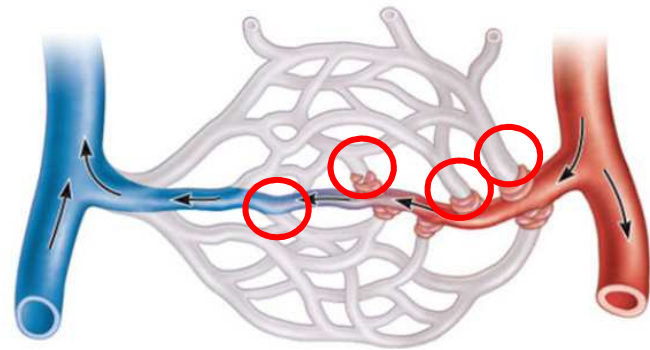
Mikrocirkulácia

Otvorené kapilárne riečisko pri vysokom perfúznom tlaku

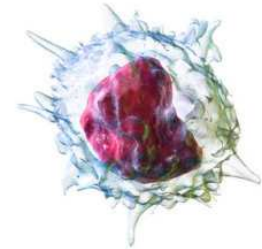
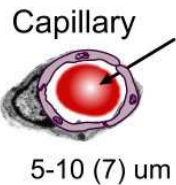
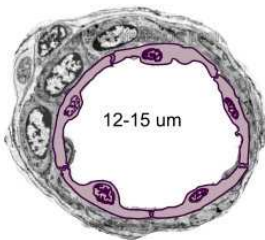
Kompenzačné uzatvorenie kapilárneho riečiska pri poklese perfúznerho tlaku

Thoroughfare channels - a vessel allowing shunting of arteriolar blood to a venule

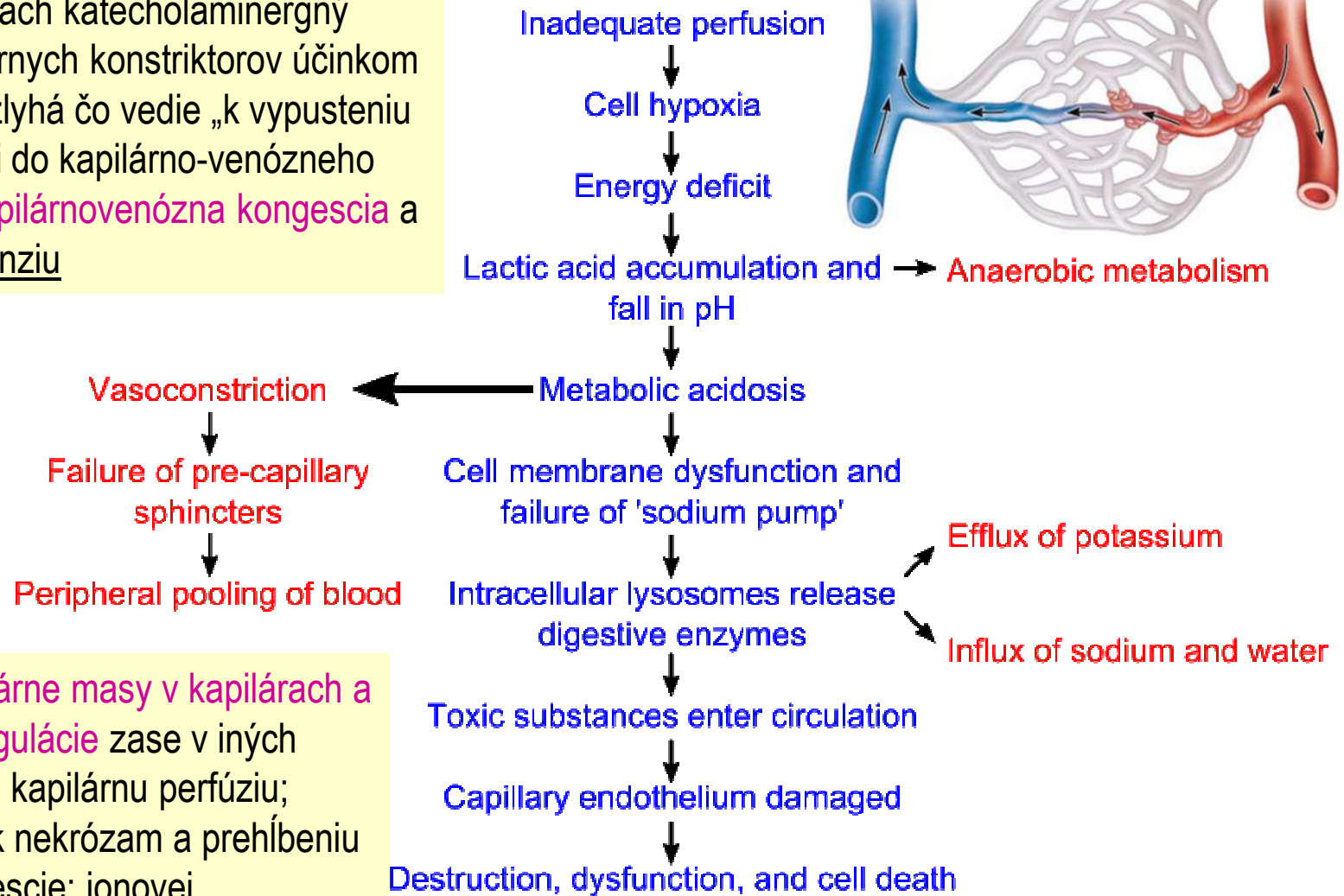
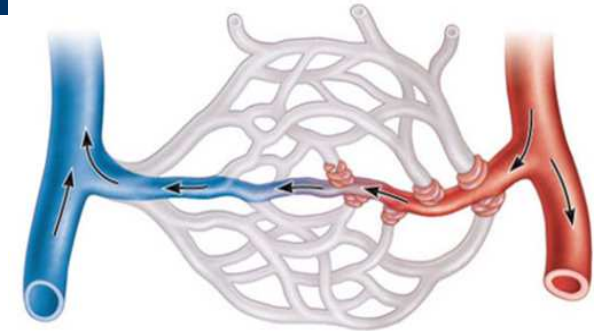

Meta-arteriole

Lokálne tkanivové zmeny

V niektorých zónach katecholaminergný uzáver prekapilárnych konstriktorov účinkom metab. acidózy zlyhá čo vedie „k vypusteniu zvyšnej časti krvi do kapilárno-venózneho rezervoára“ = **kapilárno-venózna kongescia** a prehlbuje hypotenziu

Erytrotrombocytárne masy v kapilárach a spustenie koagulácie zase v iných zónach upcháva kapilárnu perfúziu; ischémia vedie k nekrózám a prehĺbeniu toxickej autodigestie; ionovej dysbalancie, zlyhaniu membránových dejov

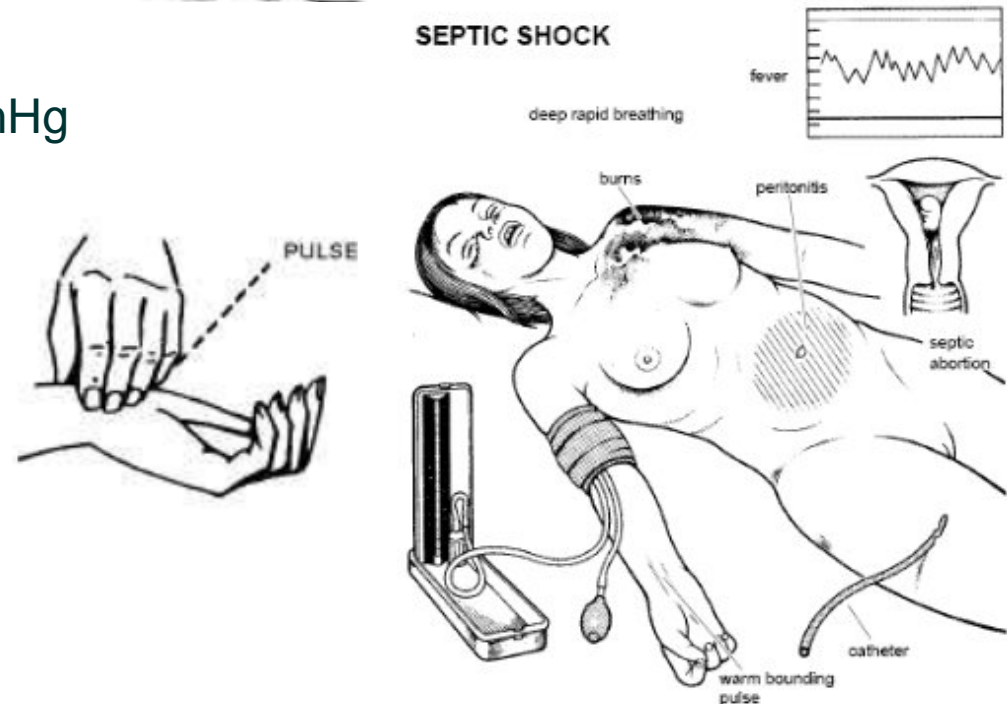
Symptómy šoku

Subjektívne a včasné príznaky

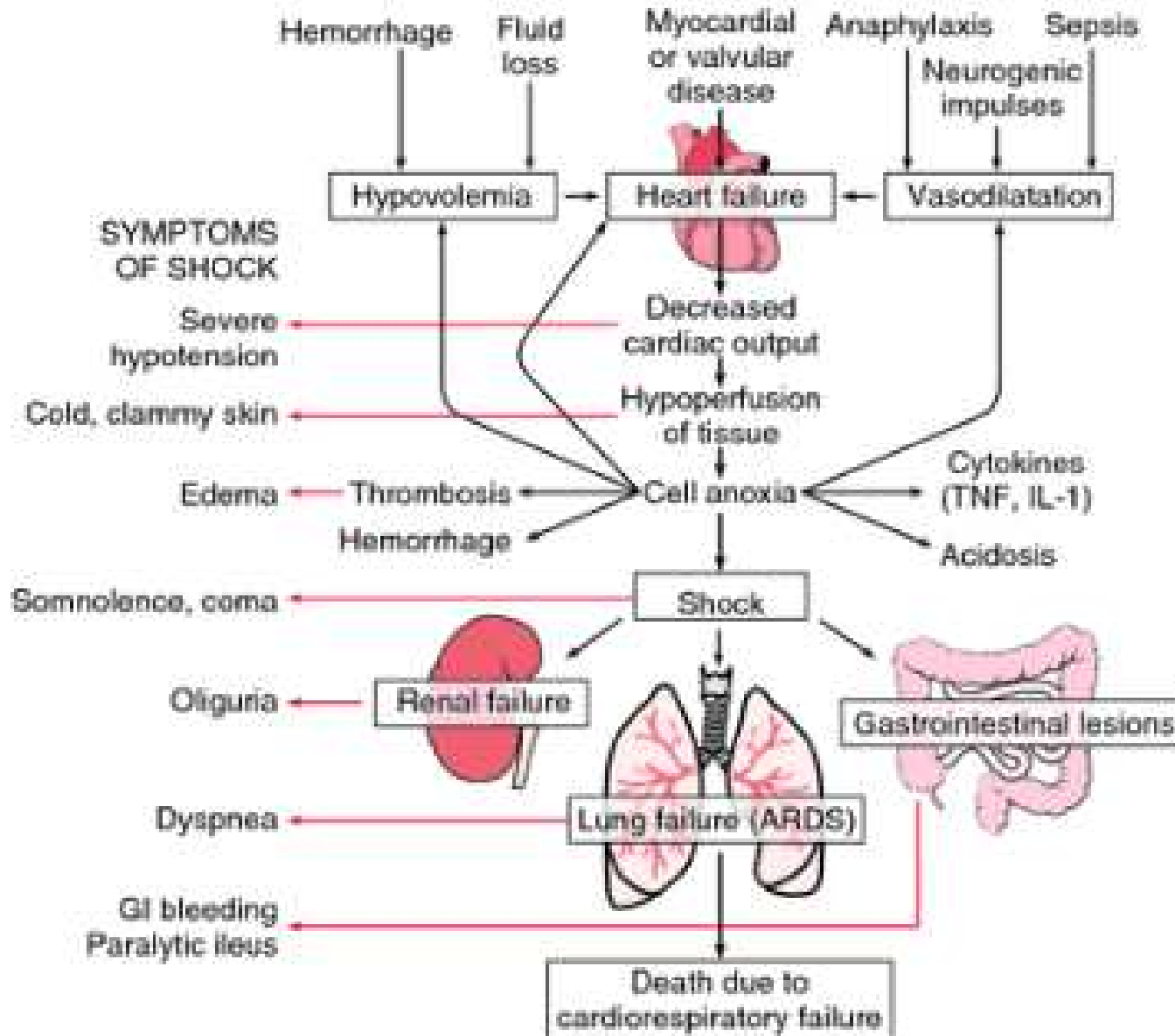
- Letargia, slabosť, závraty,
- Zmenené pocity (nevolno, nauzea, „prichádza niečo zlé“)
- Koža je chladná, bledá a vlhká
- Hyperventilácia; dych rýchly, plytký
- Rozšírené zrenice, smäd, vracanie
- Pulz je rýchly a slabý

Objektivizovaný nález

- ↓↓ Krvný tlak (SBP je obvykle <90 mmHg mmHg resp. pokles Δ 30 -- 50 mmHg)
- ↓ Hemoglobín & hematokrit
- Oligúria (↓ močenia)
- EKG (Dif.dg. AMI, arytmií)
- ↓↓ Hypotenzia (ťažká)
- Arteriálne plyny: ↓ Pulmonary artery wedge
- ↓ Kardiálny výstup (CO) ↓ Kardiálny index

Patogenéza šoku a šokových orgánů

Patogenéza – bunkové a tkanivové zmeny I

Orgánové, tkanivové a bunkové zmeny sledujú neraz podobný vzor:

- *Bunková hypoxická/ ischemická dystrofia* (najbežnejšie, typická pre kardiogénny / hypovolemický, neurogénny šok); akékoľvek tkanivo, najmä: mozog, srdce, pľúca, obličky, nadobličky, a tráviace ústrojenstvo.
- *Zápalovo – tromboplastický dej* (zvyčajne u sepsy; DIC ntravaskulárna koagulácia → ukladanie na fibrín bohatých mikrotrombov → spotreby doštičiek a koagulačných faktorov → petechiálne krvácanie do slizníc+ kože; mozog, srdce, → pľúca, obličky, nadobličky, GIT

Typické orgánové zmeny: hoci sú postihnuté všetky orgány, niektoré typicky orgány výraznejšie (dané cirkul. autoreguláciou):

- **Šoková nadoblička** (všetky typy šoku); syntetická hyperaktivita; konverzia na metab. aktívne bb. ; metabolicky aktívne (využitie lipidov pre syntézu kortizolu
- **Šoková oblička** (hypovolemický, kardiogénny šok); akútna tubulárna nekróza
- **Šokové pľúca** (septický šok, málokedy v hypovolemickom); difúzne alveolárne poškodenie šoková pľúca, podobné ARDS,
- **Šokové črevo** (trauma, hypovolémia, septický, neurogénny šok) – ischemická nekróza, penetrácia, peritonitída

Typy šoku

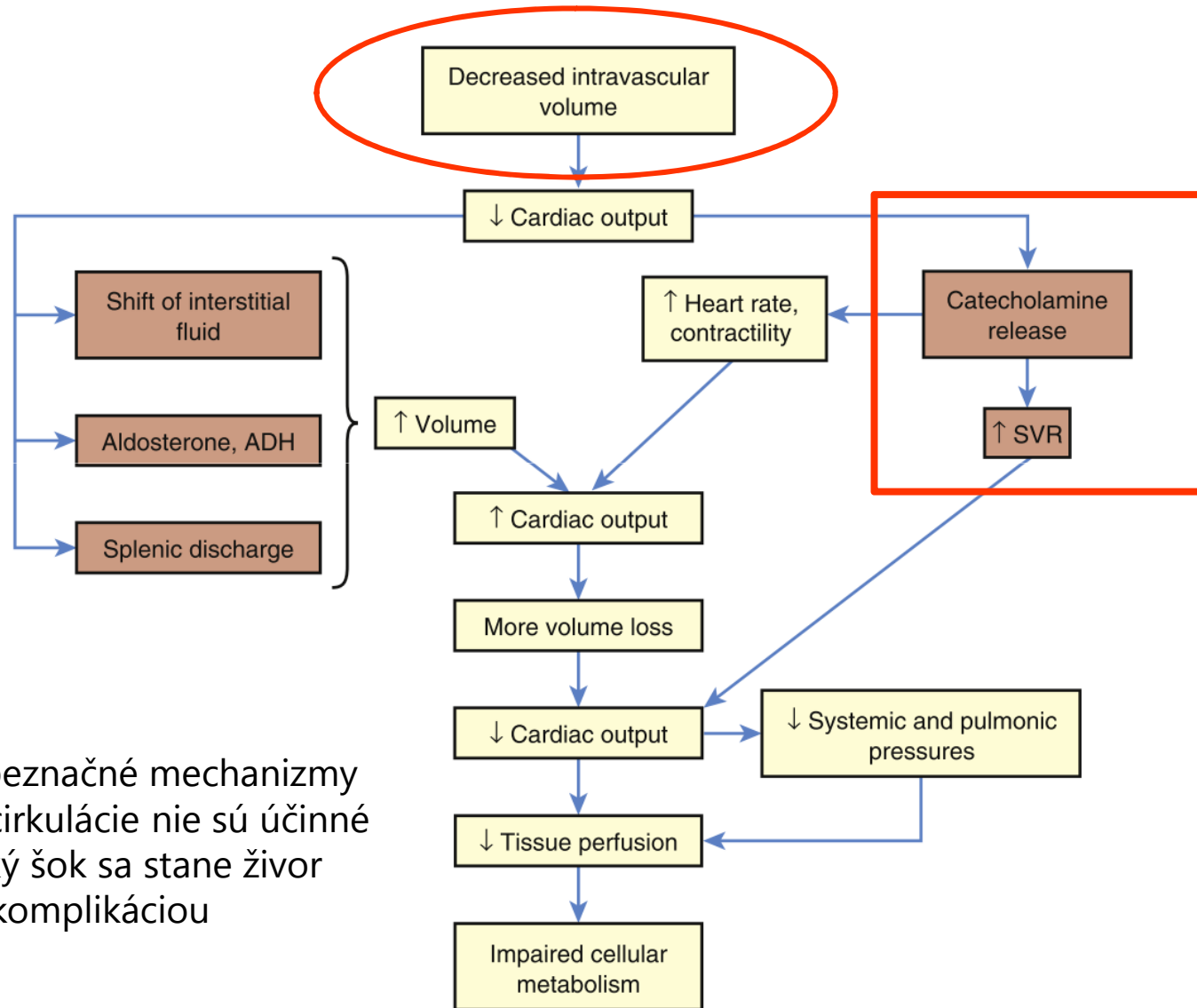
- **Hypovolemický** – pokles/ strata adekvátneho objemu cirkulujúcej krvi
- **Kardiogénny** – zlyhanie srdca ako pumpy; systolická resp. diastolická dysfunkcia
- **Obštruktívny** – kardiálny výdaj je v poriadku; zvýšený je odpor
- **Distribučný (Vazogénny)** – vazodilatácia alebo redistribúcia krvi do nepoužívanej časti cirkulácie
  - Septický (Gram negatívne endotoxínový); toxická vasoparalýza
  - Anafylaktický šok – systémová imunitná hypersenzitná reakcia
  - Neurogénny (porucha reflexívnej cievnej regulácia tlaku pri poškodení miechy)
  - Psychogénny (náhla porucha regulácie cievneho tonusu)
- **Endokrinný** – akútne zlyhanie nadobličiek (deficit hormónov kôry - aldosterónu, glukokortikosteroidov – kortikálnej event. adrenomeduárnej sekrécie)

Typy šoku -I

Hypovolemický šok

- Def: progresívna hypotenzia pri stratách krvi, alebo plazmy, alebo stázy krvi v abdominálnej oblasti
- Etio: trauma, polytrauma, hemorrhage Diarrhea, Vomiting,
  - Bez hemorágie : Vomitus, Diarrhea, Peritonitída (strata solútov); črevná obštrukcia, pankreatitída); Popáleniny (únik plazmy), Dehydratácia
  - Hemoragické: traumatické, netraumatické krvácanie z GITu, Masívna hemoptýza, AAA - ruptúra
- Ectopic pregnancy, post-partum bleeding
- Sy: hypotenzia; tachykardia, tachypnoe, vomitus, bledosť, ospalos

Hypovolemický šok

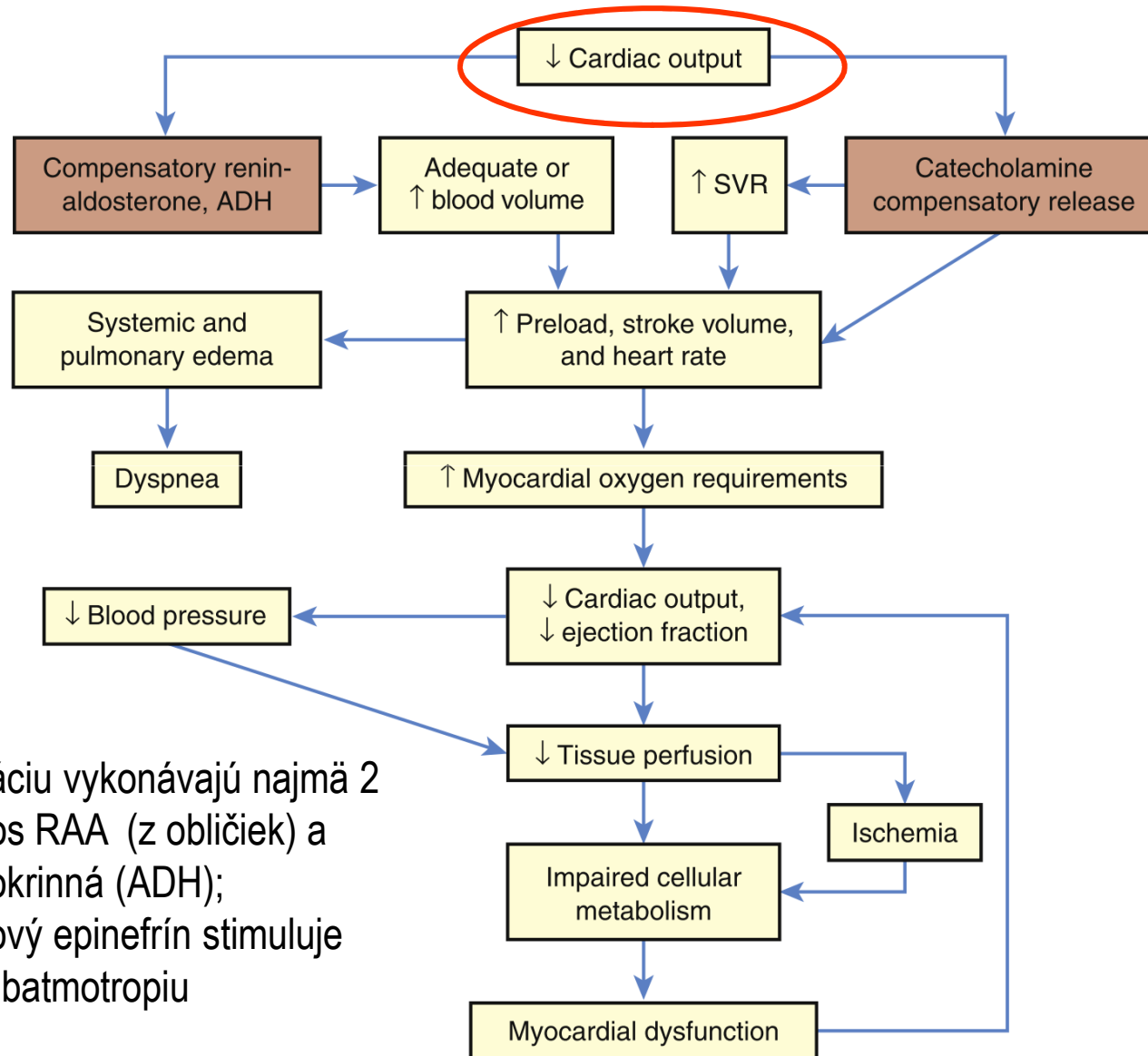
Keď ani kompenzačné mechanizmy centralizácie cirkulácie nie sú účinné hypovolemický šok sa stane život ohrozujúcou komplikáciou

Typy šoku -II

Kardiogénny šok

- Def.: oslabenie alebo zlyhanie čerpacej funkcie srdca; porucha sily kontrakcie, pokles rýchlosti a porucha koordinácie kontrakcie
- Etio: najčastejšie akútne infarkt myokardu (AMI), kardiomyopatia;
  - **Vnútorne f.:** poškodenie myokardu, paroxyzmálna tachykardia, arytmia bradykardia (AV blok III), chlopňové chyby (ruptúra), aortálna / mitrálna, kardiomyopatia
  - **Vonkajšie f:** perikardiálna tamponáda, tenzný pneumotorax, rozsiahlejšia pľúcna embólia, infarkt, pomliaždenie
- Sym:
  - Chladná, škvritá pokožka, tachypnoe, zmenený duševný stav
  - SBP (systolický) <90 mmHg, CI <2,2 l / m / m²; PCWP > 18 mmHg, zúžená pulná náplň, šelesty na srdci,
  - K šoku vedie strata 40% vývrhového objemu; na periférii vzniká hypoxia, acidóza, hypoxia:

Kardiogénny šok

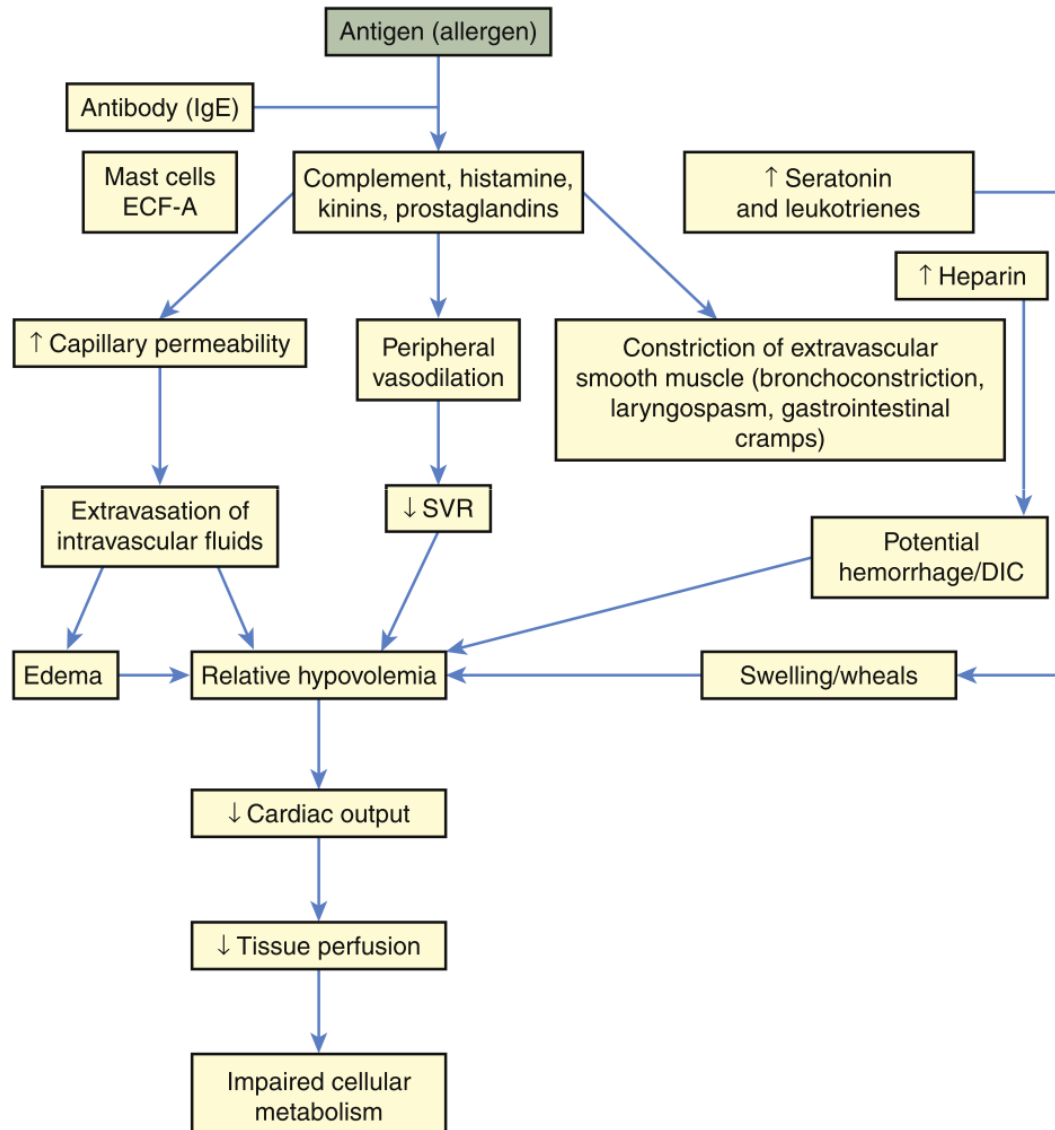
Kompenzáciu vykonávajú najmä 2 systémy: os RAA (z obličiek) a neuroendokrinná (ADH); nadobličkový epinefrín stimuluje inotropiu i batmotropiu

Typy šoku - III

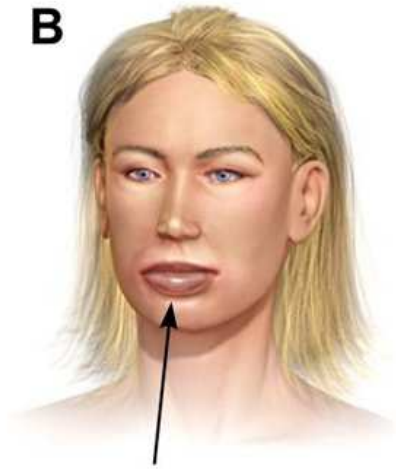
Anafylaktický šok

- Def.: náhla hypotenzia v priebehu anafylaktickej reakcie (precitlivenosť typu I); u alergikov po perorálnej (latencia 15 - 30 min) alebo parenterálnej (latencia 2-5 min) expozícii špecifickými alergénmi
- Etio: a) Liečivá: β -laktámové ATB (penicilínová rodina), NSAID, aspirín, lokál ne anestetiká ako lidokaín, prokaín, artikaín, mepivacaín; b) Potravin. alergény: menej často orechy (arašidy, kešu, sója a pod.), c) Biol. toxíny:
- Patg: masívna degranulácia mastocytov $\rightarrow$ histamín + cytokínys (SRS-A) $\rightarrow$ prekapilárna vazoparalýza + zvýšená priepustnosť $\rightarrow$ únik tekutiny z ciev $\rightarrow$ pokles krv. návratu $\rightarrow$ hypotenzia
- Sy.:
  - **Prvé sy.:** svrbenie, návaly tepla, žihľavka, opuch tváre (najmä oblasti okolo očných viečok a pier)
  - **Ďalšie:** zúženie hrtana - „zvieranie hrdla“, úzkosť, tlak na hrudi, dýchavičnosť, závraty, generalizovaná žihľavka (urticaria) - hlavne ruky a nohy, parestézie, rýchly slabý pulz, dýchavičnosť
  - **Finálne sy.:** alterácia vedomia, dyspnoe, obehový kolaps

Anafylaktický šok

Exanthema + swelling

Swelling

Exanthema + swelling

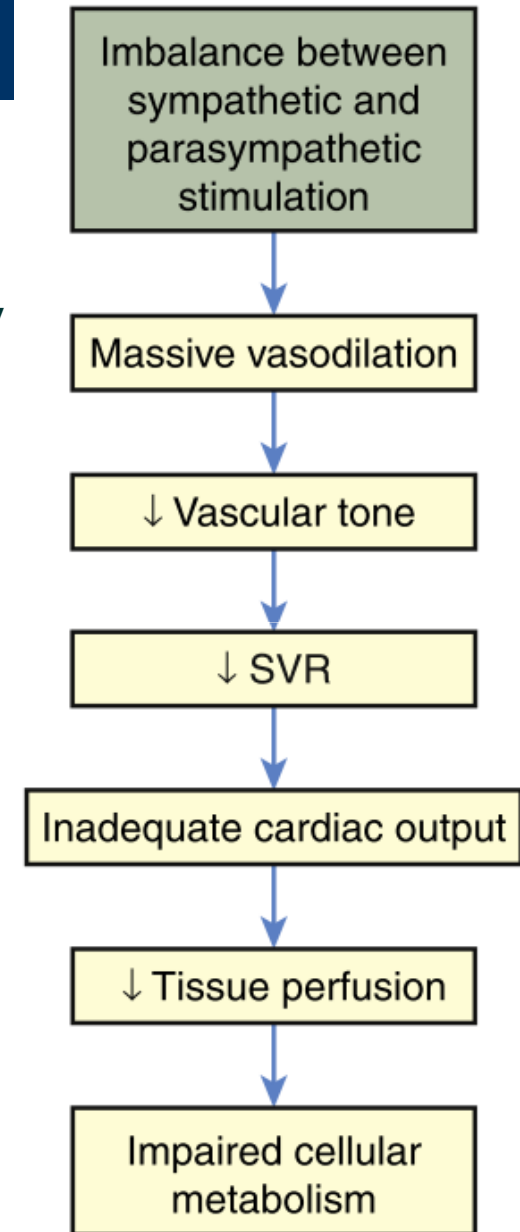

Laryngospasm in alimentary anaphylaxis

Typy šoku - IV

Neurogénny šok

- Def.: Zlyhanie baroreflexívnej regulácie odporového cievného tonusu (pre ovládanie trvalé pracovné priemer ciev) vegetatívnom NS o škody na centrálny alebo periférny úrovni) žiadna skutočná strata krvi
- Neurogénny šok nie je totožná s miechové šok, a to aj v prípade, že sa môžu objaviť súčasne.
- Etio: Poškodenie: a.) bulbárneho vazomotorického centra (lat. medul. sy.+ adrener. a seroton. skupiny), b) zostupných dráh a intermediolaterálneho stĺpca poranením miechy na C úrovni
- Sy.:
  - Trvanie 1 – 3 týždňov; Klasické príznaky šoku nemusia byť prítomné. Zásadne sa líši od iných foriem šoku.
  - Kumulácia krvi v končatinách → teplé, začervenalé končatiny
  - Vagová hyperaktivita → bradykardia (exacerbovaná hypoxiou, vagovými, vagovo-trigeminovými reflexnými stimulmi)

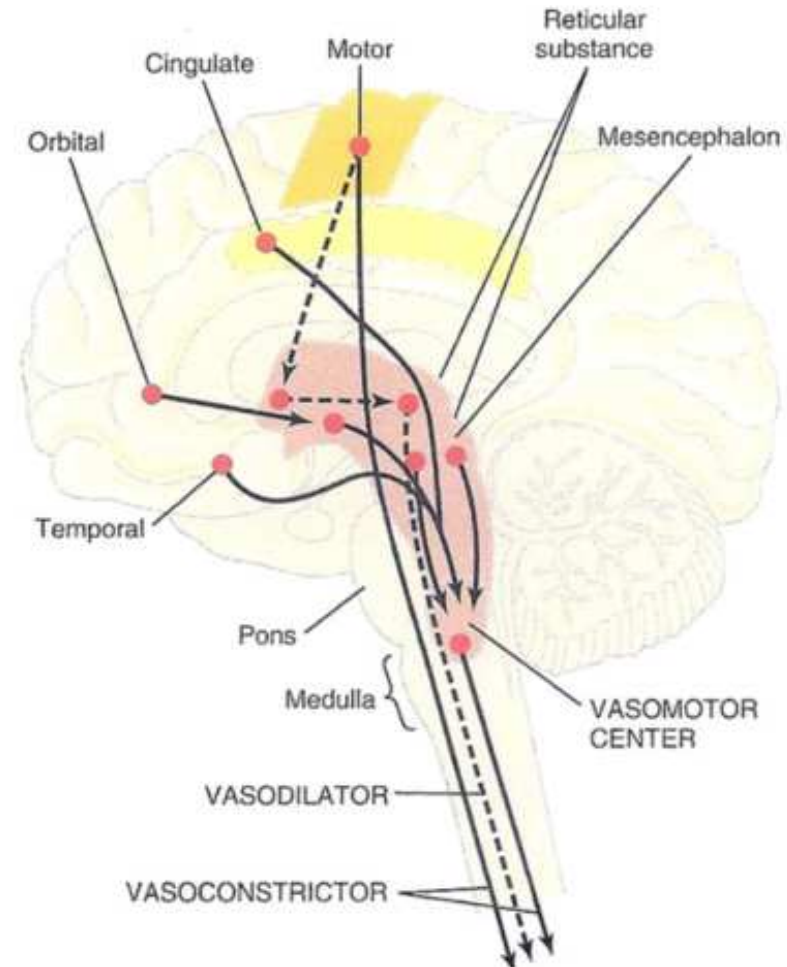

Typy šoku -V

Psychogénny šok

- Def: Náhla hypotenzia spôsobená centr. zlyhaním regulácie vazomotorického tonusu resp. veget. Baroreflexie.
- Etio: extrémna bolesť (trauma, mučenie, popáleniny), polytrauma (často úrazy hlavy, lebka); emocionálny disstres,
- Líši od klasickej synkopy, že má primárny nervový non epileptogénny mechanizmus
- Sy: nauzea, zvracanie, strata vedomia, "mdloby" (synkopa)

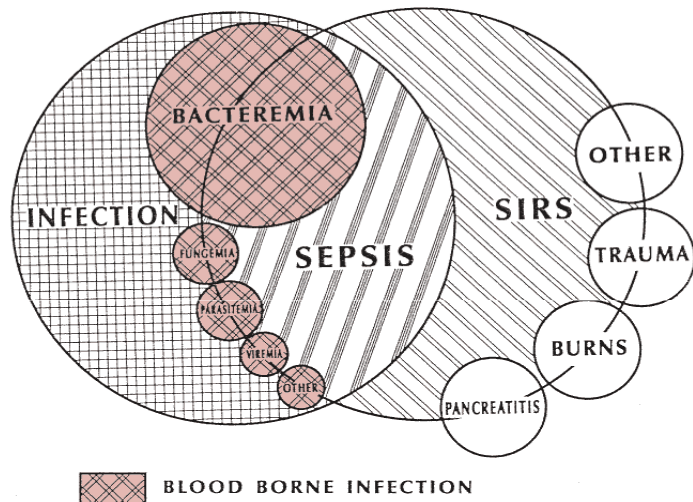

Typy šoku - V

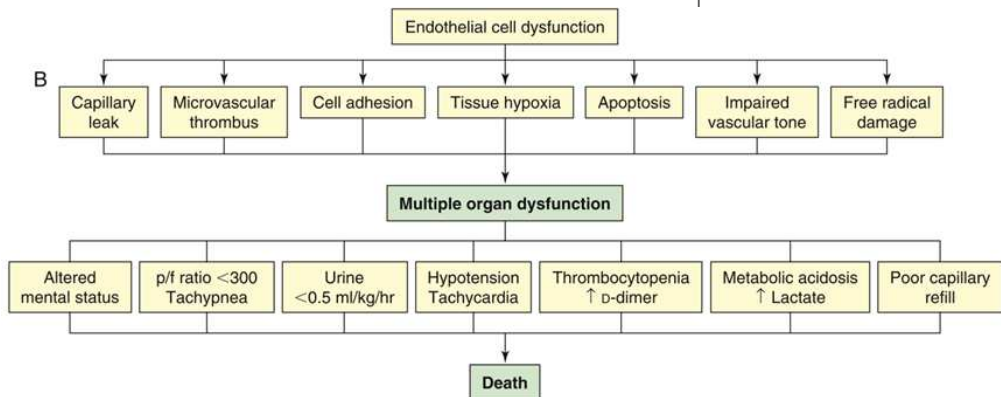
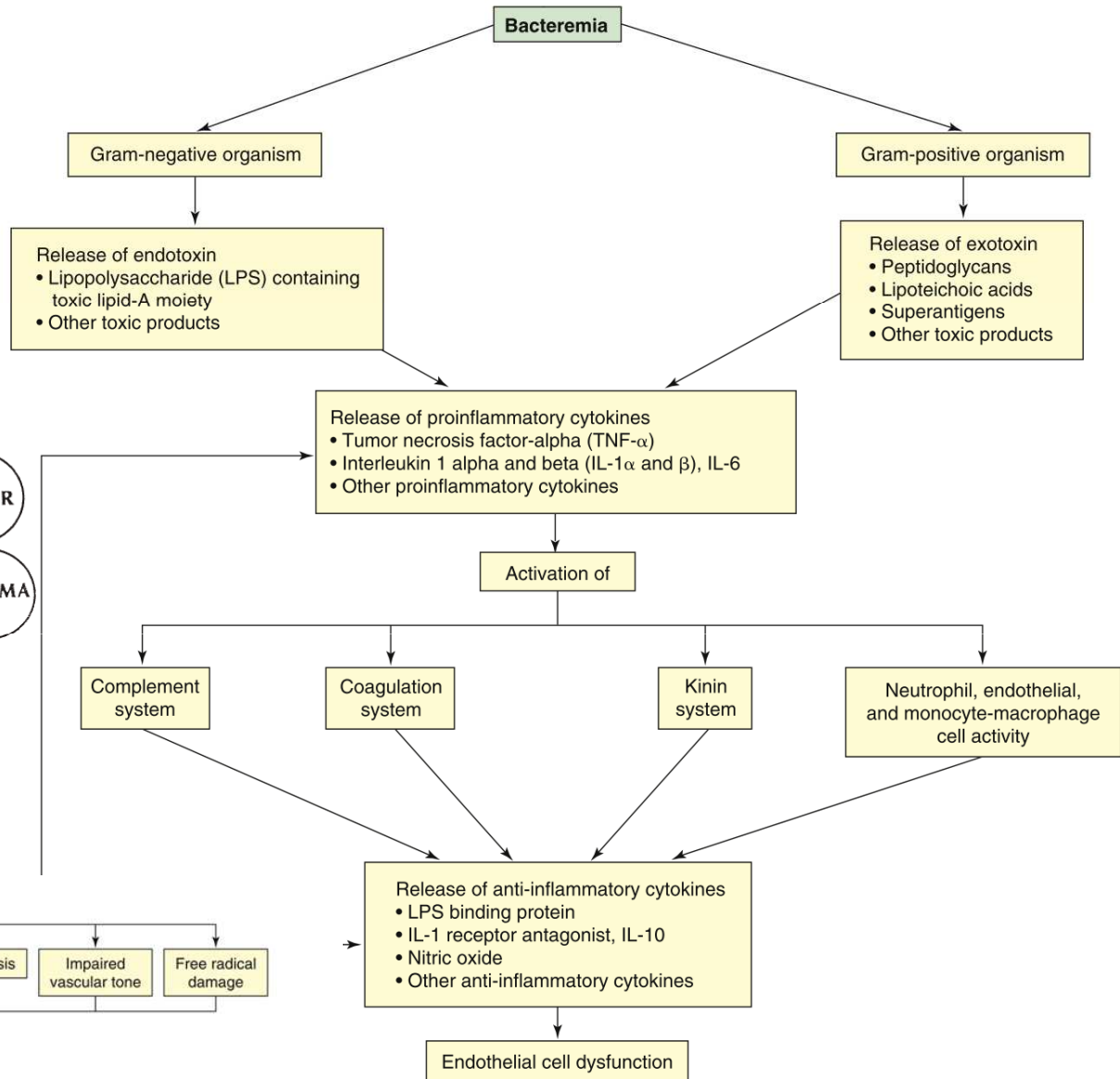
Septický šok

- Def.: sepsou indukovaná hypotenzia, ktorý pretrváva napriek liečbe; najčastejšia príčina distributívneho šoku; vyvíja sa u ťažkej sepsy s bakteriémiou, septikémiou alebo pyémiou; obsahuje aj niektoré prvky kardiogénneho šoku dôjsť k ventrikulárnej dilatácie a dysfunkcie myokardu
- Patg: polytopná septická (toxická) vazoparalýza a zvýšenie kapilárnej permeability; pokles systémovej rezistencie, intravaskulárne uvoľnenie bakteriálnych endotoxínov alebo exotoxínov, zápalových mediátorov.
- Etio:
  - vo väčšine prípadov je spôsobená **gram-pozitívnymi baktériami** (pneumokoky, streptokoky, ako aj grampozitívne bakteriálne toxíny (tepelne stabilný entero-toxíny, hemolysins, fosfolipázy),
  - endo-toxín produkujúce **gramnegatívne baktérie** (lipopolysac -charides LPS, Escherichia coli, Proteus druhy, Klebsiella pneumoniae).
  - Plesňové infekcie, vírusy alebo *paraziti*
- Infekcia môže byť lokalizovaná v akejkolvek časti tela, najčastejšie v pľúcach (pneumónia), mozgu (meningitída), močových cestách (pyelonefritída), koži (nekrotizujúca fasciitída), alebo brušných orgánoch (zápal slepého čreva, divertikulitída, mezenterické nekróza, pankreatitída) ,

Septický šok

Copyright ©2006 by The McGraw-Hill Companies, Inc. All rights reserved.

„Teplá“ a „studená“ fáza septického šoku

- U septického šoku môžeme definovať **tzv. teplý šok (hyperdynamický) a studený šok (hypodynamický)**.
- **Teplý šok (6-72h)** typický **vysokým kardiálnym vývrhom + nízkou periférnou vaskulárnou rezistenciou**. Vazodilatácia vzniká účinkom histamínu, bradykinínu, sérotonínu. Endorfíny tiež dramaticky znižujú celkovú periférnu rezistenciu. Zvyšuje sa kapilárna permeabilita, dochádza k výstupu tekutiny do interstícia, vzniku **edému**. stázi krvi vo venóznej časti, fyziologického tretieho priestoru.
- Účinkom endogénnych pyrogénov uvoľňovaných z leukocytov a exopyrogénov Gram-neg. baktérií vzniká **horúčka (>39C)**. Pravdepodobne centrálnym účinkom bakteriálnych endotoxínov v medulárnej regulačnej respiračnej oblasti dochádza k vzniku nezvyčajne intenzívneho **tachypnoe** (32 dych/min) zapríčiňuje prehlbujúcu sa **respiračnú alkalózu**, ktorá vyvažuje lokálnu laktátovú acidózu; v zmiešanej poruche sa pH presúva na alkalickú stranu.
- Dochádza k **polyúrii (zvýšená diuréza)**, zjavne v dôsledku vysokej osmotického nálože, ako výsledku celulárnej lýzy a degradácie proteínov z debris uhynulých fagocytov, baktérii a tubulárnych buniek.
- Napriek metabolickej acidóze udržiava hyperventilácia PaO_2 vo včasných štádiách šoku na dostatočnej úrovni. Saturácia zmiešanej venóznej krvi (SvO₂) je obvykle vyššia ako 80%.
- Tzv. vnútorná kontaktná aktivácia koagulačnej kaskády vedie k tendencii k vzniku mikrotrombóz. Súbežná koaktivácia komplementu a nešpecifických imunitných reakcií viazaných na komplement vedie k poškodeniu vaskulárneho endotelu a neutrofilovej agregácii, súbežne aktivovaná externá cesta koagulácie (Hagemanov factor) ďalej zvyšuje koaguláciu a depozície fibrínu. Dochádza k **diseminovanej vaskulárnej koagulácii (DIC)** v kapilárach a malých cievach, produkujúc **petechie**, obmedzenie prietoku kapilárnym riečiskom a tým oxygenácia tkanív. Objavuje sa tzv. mramorovanie, začína na nohách, pokračuje ku kolenám. Spotrebovaním koagulačných faktorov, klesá hladina faktorov V, VIII a XIII, klesá počet doštičiek a fibrinogénu.
- Pokles cerebrálnej perfúzie vedie k narušeniu mentálneho stavu, tzv. konfúzii, typické je spomalenie reakcií !!! Úroveň vedomia nie je dobrým ukazovateľom. Zvyšuje sa totiž úroveň endorfínov ako pri ohrození života. Mnohí pacienti sú pomerne čulí a orientovaní až do ireverzibilného štádia MODS.

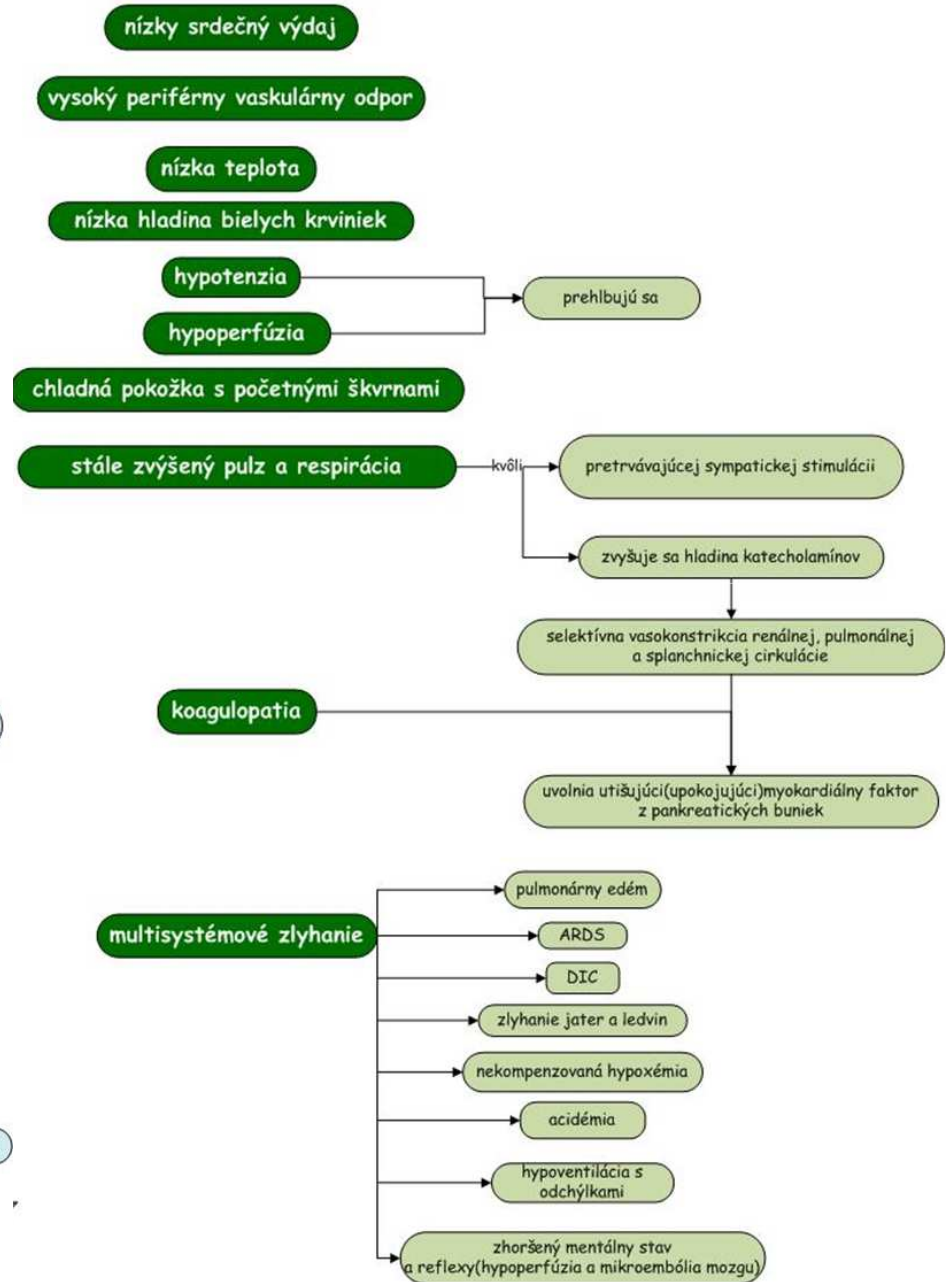
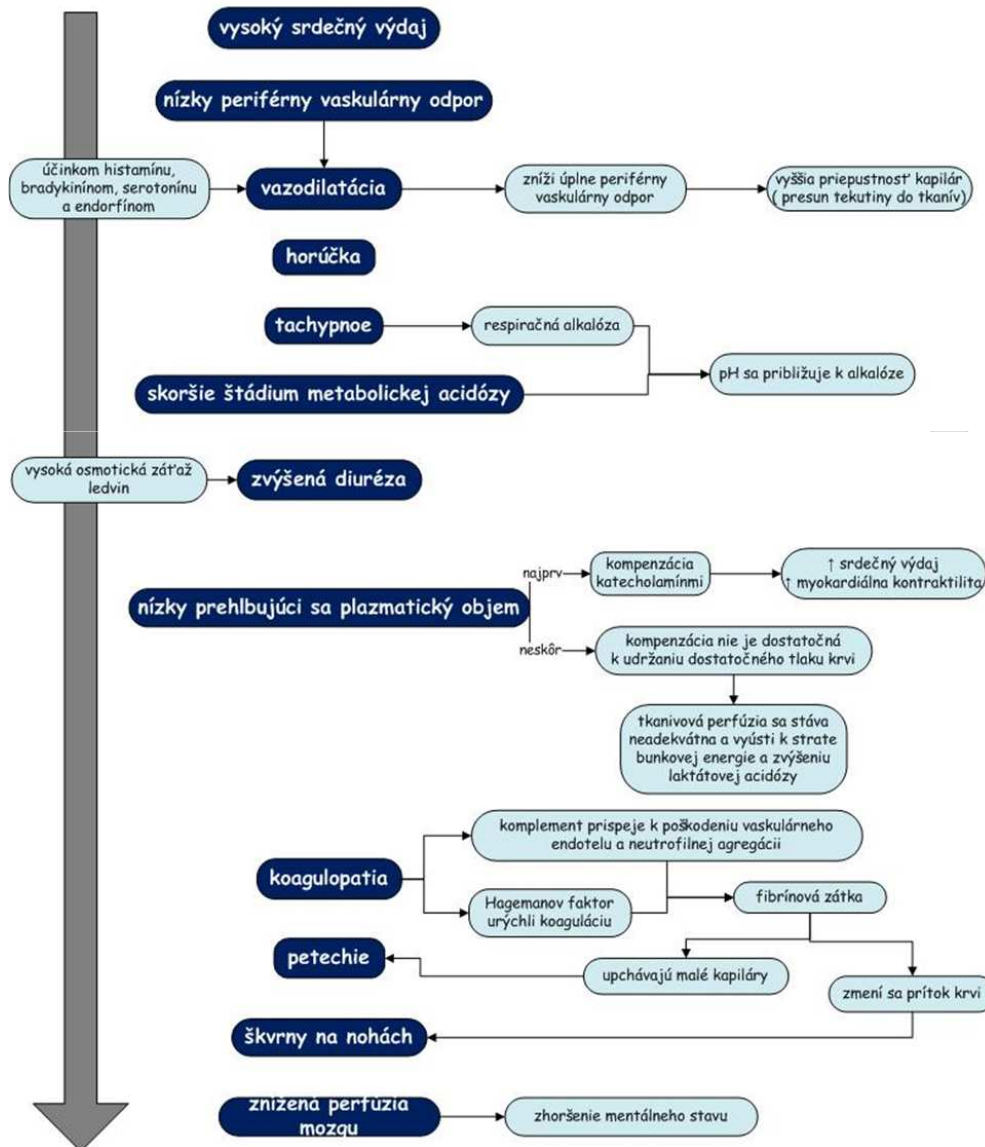

„Teplá“ a „studená“ fáza septického šoku

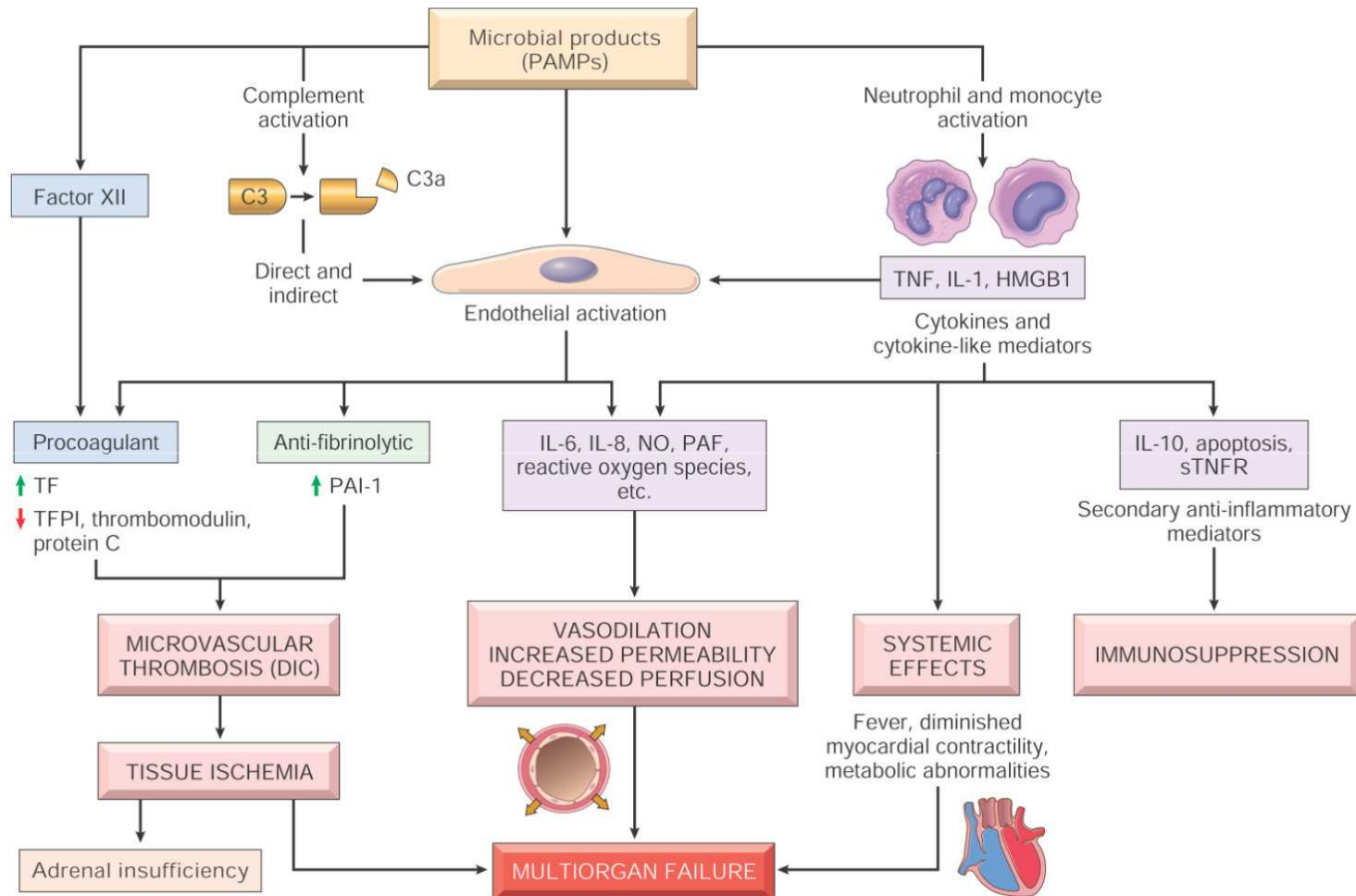
Chladný šok (72h – do konca)

- Väčšina pacientov zotráva v teplom šoku **6 - 72 h** pred nástupom tzv. studeného šoku (s nízkym kardiálnym vývrhom a vysokou rezistenciou). Toto neskoré a prakticky ireverzibilné štádium septického šoku je zvyčajne na nerozoznanie od terminálneho štádia hypovolemického šoku.
- Dvomi univerzálnymi príznakmi chladného šoku sú podnormálna teplota až hypotermia (<36 C) a leukopénia (pokles bielych krviniek). Prehľbuje sa **hypotenzia** a **hypoperfúzia**. Koža je chladná a mramorovitá nielen pod kolenami ale celkove. Pulz a respirácia zostávajú rýchle pri sympatikovej hyperaktivácii a náraste katecholamínov..
- **Cardiac output decreases, peripheral resistance increases**. Skin is cold with many spots, heart rate and respiratory rate are still increased since sympathetic overstimulation persists. Catecholamines make selective „centralisation of circulation“ vasoconstriction of **the renal, pulmonary, and splanchnic circulations**. Myocardial depressant factor is released from pancreatic cells. More beta endotoxins block pain impulses but further depresses the myocardium.
- In **microcirculation thrombotic process runs**., which lead to irreversible capillary closure perfusion and also may lead to consumptive coagulopathy.
- Cold shock brings **multisystem failure** - pulmonary edema, adult respiratory distress syndrome, liver and kidney failure, even hemorrhaging from disseminated intravascular coagulation. The patient's mental status and reflexes deteriorate because of hypoperfusion and cerebral microemboli.
- ABGs will show **uncompensated hypoxemia, acidemia, and hypoventilation**.

Septický šok

Hlavné patogenetické cesty pri septickom šoku

Mikrobiálne produkty (PAMP, molekulárne vzory) aktivujú endotelové bunky a bunkové a humorálne prvky vrodeneho imunitného systému, zahajuje sa kaskáda vedúca ku konečnému štádiu multiorgánového zlyhania. HMGB1, vysoká mobilita skupina box 1 proteín; NIE, oxid dusičný; PAF, doštičky aktivujúci faktor; PAI-1, inhibítor aktivátora plazminogénu 1; TF, tkanivový faktor; TFPI, inhibítor dráhy tkanivového faktora

Kompenzačné mechanizmy šoku

- Nedostatočné oxygenácia → (+) O₂ chemoreceptory, H⁺ receptory (acidóza); Hypoperfúzia → baroreceptory (aorta, karotické, pečen, srdce)
- **Vegetatívny NS** : (+) sympatikový NS (norepinefrín), → uvoľnenie epinefrínu (supraren) , (-) vagového tonusu (barorec carot., aortálne, left atrium, and pulmonary vessels)
- **Neuroendokrinné** : HPA os, dopamín, kortisol; vasopressin)
- Kompenzačné systémy:
  - **Hematologické** (uvolnenie objemu zo sleziny, koagulácia,...)
  - **Cirkulačné** (increase HR, myocardial inotropy, selective vasoconstriction) +, redistribution: to the brain, heart, kidneys away from skin, muscle, and GI-tract.
  - **Renálne**: renín-angiotenzín I → angiotenzín II (vazokonstrikcia) → aldosterón → reabsorpcia NaCl + H₂O vody a sodíka
  - **Neuroendokrinné**: hypotenzia (baroreceptory v pečeni, srdce) → ADH (hypotalamus) → vasoconstriction + reabsorpcia H₂O